

УДК 349.2:351.74(477)

К.В. КОВАЛЕНКО, канд. юрид. наук, доц.,
Харківський національний університет
внутрішніх справ

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

Ключові слова: дисциплінарна відповідальність,
дисциплінарний проступок, працівник, поліцейський,
дисциплінарне стягнення, звільнення зі служби

Розбудова в Україні сучасного демократичного суспільства, її прагнення інтегруватись у Європейський Союз стикаються з багатьма перепонами, серед яких наслідки світової економічної кризи, внутрішньополітична нестабільність, підвищення рівня інфляції та безробіття, проведення антитерористичної операції тощо. Але подолання перепон та досягнення бажаного результату неможливе без реформування та побудови чіткої системи правоохоронних органів. Так, Міністерством внутрішніх справ було розпочато реформу створенням Національної поліції як центрального органу виконавчої влади за Законом України «Про Національну поліцію» № 580–VIII від 04.08.2015 року.

Такі реформаторські шляхи Міністерства потребують прийняття нових сучасних нормативно-правових актів, оскільки зі створенням Національної поліції виник вакуум правового регулювання діяльності поліції в окремих сферах, який тимчасово заповнено «старими» нормативно-правовими актами до прийняття нових. Така ситуація значно звужує та стримує розпочату реформу в цілому.

Одним із питань, яке потребувало швидкого вирішення, було визначення підстав та порядку притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності. Неврегульованість даного питання на законодавчому рівні призводить до неправильного застосування норм

права у сфері дисциплінарної відповідальності та, як наслідок, порушення законності та прав працівників.

Проблеми правового регулювання дисциплінарної відповідальності були об'єктом досліджень багатьох вчених, зокрема, М.Г. Александрова, С.С. Алексєєва, О.Т. Барабаша, Н.Б. Болотіної, С.М. Братуся, В.С. Венедіктова, Д.О. Гавриленка, В.М. Горшенєва, В.О. Гринюка, М.І. Іншина, І.О. Карпузової, О.Е. Лейста, К.Ю. Мельника, В.І. Нікітінського, О.Т. Панасюка, О.С. Пашкова, С.В. Подкопаєва, Ю.М. Полетаєва, О.І. Процевського, С.М. Прилипка, І.С. Самоценка, В.М. Смирнова, Л.О. Сироватської, В.І. Щербини, М.Х. Фаруқшина, Б.Ф. Хрустальова, О.М. Ярошенка та ін. Разом із тим, сьогодні проблематиці дисциплінарної відповідальності поліцейських як різновиду їх юридичної відповідальності приділено ще недостатню увагу, дослідження чого і є метою статті.

Одразу відзначимо, що зміст юридичної відповідальності полягає в покаранні за порушення правових норм. Вона завжди поєднана з державним осудом суб'єкта правовідносин, що притягується до відповідальності, обмеженням прав особи, яка порушила правову норму. Однак завданням юридичної відповідальності є не тільки покарання особи, що вчинила протиправне діяння, а й утримання її від здійснення нових протиправних дій.

«Юридична відповідальність, – пише В.С. Венедіктів, – це особливий правовий стан суб'єктів суспільних відносин, який впливає із змісту правових норм і направлений на забезпечення реалізації їх суб'єктивних прав та обов'язків» [1, с.46]. В свою чергу, С.М. Олейников вважає, що відмінності юридичної відповідальності можна додати до переліку її головних обов'язкових ознак [2, с.376].

Звідси, юридична відповідальність полягає в застосуванні до особи, яка вчинила правопорушення, в порядку та на умовах, передбачених чинним законодавством, заходів державного примусу у вигляді обмежень особистого, майнового або організаційного характеру, вид

і міра яких передбачені нормами права. Юридична відповідальність – це той же самий обов’язок, але виконуваний примусово, якщо особа (громадянин чи організація), на якій цей обов’язок лежить, не виконує його добровільно [3, с.4]. Сутність досліджуваної правової категорії полягає в тому, що вона є застосуванням до правопорушника передбачених санкцією юридичної норми примусових заходів, що виражаються у формі позбавлень особистого, організаційного чи майнового характеру [4, с.78]. До речі, й С.В. Подкопаєв також виділяє певні сутнісні ознаки юридичної відповідальності [5, с.40], з якими ми погоджуємось.

Класифікацію видів юридичної відповідальності вчені в галузі теорії права проводять за різними підставами. Головним критерієм її поділу на види є галузева належність норм, за порушення яких особа може відповідати. За цією підставою вирізняють такі види юридичної відповідальності: конституційна, кримінальна, адміністративна, цивільно-правова, дисциплінарна та матеріальна [2, с.380 – 384].

У трудовому праві юридична відповідальність виявляється, насамперед, у вигляді дисциплінарної відповідальності. Цей вид відповідальності характеризується наявністю (а) власної підстави – дисциплінарного проступку, (б) особливих санкцій – дисциплінарних стягнень, (в) суб’єкта дисциплінарного проступку та (г) суб’єкта дисциплінарної влади (особи, уповноваженої застосовувати дисциплінарні стягнення [6, с.63–69]. Таким чином, категорія дисциплінарної відповідальності є самостійною і самодостатньою.

К.Ю. Мельник вказує, що дисциплінарна відповідальність – це один із видів юридичної відповідальності, який полягає в обов’язку працівника, який порушив трудову дисципліну, понести покарання, передбачене нормами трудового законодавства. Вчений підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності вважає дисциплінарний проступок, під яким розуміє протиправне, винне невиконання або неналежне виконання працівником своїх трудових обов’язків, передбачених тру-

довим законодавством, колективними угодами, локальними нормативно-правовими актами і трудовим договором [7, с.321].

У юридичній літературі суб’єктом дисциплінарного проступку вважають працівника [8, с.343; 9, с.441]. Як відзначає К.Ю. Мельник, національне законодавство окрім загального суб’єкта дисциплінарного проступку, тобто працівника, який підлягає дисциплінарній відповідальності за невиконання трудових обов’язків на підставі норм КЗпП України, виділяє і спеціального на якого поширюються заходи дисциплінарної відповідальності передбачені спеціальними нормативно-правовими актами. До спеціальних суб’єктів вчений відносить прокурорсько-слідчих працівників, осіб рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ, посадових осіб митної служби та ін. [10, с.227].

Поліцейські в Україні також є спеціальним суб’єктом дисциплінарної відповідальності – відповідно до ч.2 ст.19 Закону України «Про Національну поліцію» підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, який затверджується законом. Але проект Закону про затвердження Дисциплінарного статуту Національної поліції України в місячний строк повинен був винесений на розгляд Верховної Ради України. До його схвалення на поліцейських поширюється дія Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ, який втратить чинність одночасно з початком дії нового Статуту.

Отже, дисциплінарний проступок поліцейського визначається як протиправне, винне (умисне чи необережне) діяння (дія чи бездіяльність) поліцейського, тобто невиконання або неналежне виконання ним своїх службових обов’язків, перевищення повноважень, порушення обмежень і заборон, установлених законодавством з питань проходження служби в Національній поліції України, або вчинення інших дій, які дискредитують не тільки

поліцейського, а й Національну поліцію України, за яке може бути застосоване дисциплінарне стягнення.

Слід звернути увагу на те, що у Верховній Раді України було спочатку зареєстровано урядовий проект Закону України № 3857 «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 01.02.2016 року. За даними офіційного порталу Верховної Ради України цей Проект відкликано та знято з розгляду 14.04.2016 року [11]. 16.05.2016 року у Верховній Раді України було зареєстровано другий проект Закону України № 4670 «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», який був розроблений Кабінетом Міністрів України.

Разом із тим, саме цей проект Закону України містить ряд недоліків, які потребують обговорення та виправлення на стадіях проходження до його прийняття Верховною Радою України. Так, у ньому відсутній перелік обставин, за яких дисциплінарна відповідальність виключається. Тому необхідно закріпити норму, яка б передбачала обставини, що виключають можливість застосування дисциплінарних стягнень: 1) відсутність події чи складу дисциплінарного проступку; 2) закінчення шестимісячного строку від дня вчинення дисциплінарного проступку, не враховуючи строку проведення службового розслідування або провадження в кримінальній справі чи справі про адміністративне правопорушення; 3) закінчення місячного строку від дня виявлення дисциплінарного проступку, не враховуючи: (а) часу відсторонення особи від роботи у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, перебуванням її у відпустці чи у відрядженні, (б) часу проведення службового розслідування (якщо воно проводилося); 4) вчинення дій особою у стані крайньої необхідності або необхідної оборони; 5) виконання законного наказу або розпорядження.

Також у проекті Закону України № 4670 «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» не передбачений конкретний перелік дисциплінарних проступків, які мо-

жуть бути причиною звільнення із служби в поліції. Крім того, з метою уникнення спірних та конфліктних ситуацій у розділі III «Дисциплінарні стягнення» слід навести примірний перелік діянь, які є порушеннями службової дисципліни.

Вищенаведені пропозиції будуть сприяти поліпшенню стану справ у сфері дотримання поліцейськими службової дисципліни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венедиктов В. С. Теоретические проблемы юридической ответственности в трудовом праве / В. С. Венедиктов. – Х. : Консум, 1991. – 136 с.
2. Загальна теорія держави і права : підруч. [для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
3. Братусь С. Н. Юридическая ответственность и законность (очерк теории) / С. Н. Братусь. – М. : Юрид. лит., 1976. – 216 с.
4. Бобылев А. И. Некоторые проблемы юридической ответственности / А. И. Бобылев // Правовая политика и правовая жизнь. – 2001. – № 2. – С. 73–79.
5. Подкопаев С. В. Дисциплінарна відповідальність судді: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.10 / С. В. Подкопаев. – Х., 2003. – 185 с.
6. Полетаев Ю. Н. Правопорядок и ответственность в трудовом праве : учеб. пособие / Ю. Н. Полетаев. – М. : Проспект, 2001. – 182 с.
7. Мельник К. Ю. Трудове право України : підручник / К. Ю. Мельник. – Харків : Діса плюс, 2014. – 480 с.
8. Трудове право : підручник / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. – Х. : Право, 2012. – 496 с.
9. Болотіна Н. Б. Трудове право України : підручник / Н. Б. Болотіна. – 2-ге вид., стер. – К. : Вікар, 2004. – 725 с.
10. Мельник К. Ю. Дисциплінарна відповідальність та дисциплінарний проступок:

питання теорії / К. Ю. Мельник // Право і безпека. – 2012. – № 1. – С. 226–230.

11. Проект Закону Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : від

01.02.2016 р., № 3857 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58005.

Коваленко К. В. Щодо правового регулювання дисциплінарної відповідальності поліцейських в Україні / К. В. Коваленко // Форум права. – 2016. – № 4. – С. 146–149 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_4_25.pdf

Розглянуто стан справ у сфері правового регулювання дисциплінарної відповідальності поліцейських в Україні. Досліджені категорії «юридична відповідальність», «дисциплінарна відповідальність», «дисциплінарний проступок» та рекомендації з удосконалення національного законодавства, яке передбачає дисциплінарну відповідальність поліцейських.

Коваленко К.В. О правовом регулировании дисциплинарной ответственности полицейских в Украине

Рассмотрено состояние дел в сфере правового регулирования дисциплинарной ответственности полицейских в Украине. Исследованы категории «юридическая ответственность», «дисциплинарная ответственность», «дисциплинарный проступок» и рекомендации по усовершенствованию национального законодательства, предусматривающего дисциплинарную ответственность полицейских.

Kovalenko K.V. On Legal Regulation of Disciplinary Responsibility of Police in Ukraine

The state of affairs in the sphere of legal regulation of disciplinary responsibility of police in Ukraine was made. Studied «legal responsibility» category, «disciplinary responsibility», «serious misconduct» and recommendations for improvement of national legislation providing for disciplinary liability of police.

Форум права